

**Vlaamse
Regering**

**Ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van de
Duitse flankerende bunkers Leopoldkanaal (Hollandstellung) in
Maldegem (Maldegem en Middelburg)**

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het advies van het college van burgemeester en schepenen van Maldegem, gegeven op 27 maart 2017, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid, bevoegd voor ruimtelijke ordening, woonbeleid en onroerend erfgoed, leefmilieu, natuur en energie, mobiliteit en openbare werken, landbouw en visserij, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, gegeven op 27 maart 2017, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van de Duitse flankerende bunkers Leopoldkanaal (Hollandstellung) aantoonst;

Overwegende dat de Duitse flankerende bunkers Leopoldkanaal (Hollandstellung) als monument historische waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

Als zijnde twee flankerende bunkers uit de Eerste Wereldoorlog die aan de waterzijde, tegen het talud van de noordelijke berm van het Leopoldkanaal zijn opgetrokken als onderdeel van de *Hollandstellung*. Vanaf deze bunkers konden pogingen om het Leopoldkanaal over te steken, verhinderd worden via beschietingen vanuit de flankerende schietopeningen. Ook langs het Afleidingskanaal werden flankerende mitrailleursposten opgetrokken. Langs het Leopoldkanaal werden de flankerende mitrailleursposten op een regelmatige afstand van 1300 meter opgetrokken. De contextwaarde is bijgevolg heel hoog.

De bunker ten oosten van Strobrugge maakte deel uit van een bruggenhoofd ten noorden van Strobrugge. De bunker ter hoogte van Dijkstraat 33 vormde een steunpunt in samenhang met een andere bewaarde mitrailleurspost en een bewaarde dubbele observatiepost. De ensemblewaarde is hier bijgevolg heel hoog.

De flankerende bunkers vormen bovendien een belangrijke historische getuige van de bloederige gevechten aan het Leopoldkanaal in oktober 1944. Daar waar vele bunkers van de *Hollandstellung* tijdens de Tweede Wereldoorlog als schuilplaats werden gebruikt door de burgerbevolking, is van beide flankerende bunkers geweten dat ze tijdens *Operation Switchback* effectief door Duitse militairen werden gebruikt. Vanuit de bunker ten oosten van Strobrugge beschoten Duitse militairen van de 64ste Infanteriedivisie op 6 oktober 1944 Canadese eenheden die er het Leopoldkanaal wilden oversteken. Dit leidde tot vele dodelijke slachtoffers bij de *Regina Rifles* en het *Royal Montreal Regiment*. Met de grootste moeite

slaagden de Canadezen erin een klein bruggenhoofd te vestigen aan de noordzijde van het Leopoldkanaal en de bemanning van de bunker uit te schakelen. De beschadigingen aan de westelijke zijde van deze bunker zouden het rechtstreekse gevolg zijn van Canadese beschietingen;

Overwegende dat de Duitse flankerende bunkers Leopoldkanaal (Hollandstellung) als monument architecturale waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

Typologisch gezien betreft het twee zeldzaam bewaarde flankerende bunkers, die tegen het talud van het Leopoldkanaal werden opgetrokken. Voor bunkers uit de Eerste Wereldoorlog betreft het indrukwekkende betonnen constructies met twee toegangen, een gang en vier kamers, waarvan de twee uiterste kamers een schietopening bevatten in de buitenmuur aan oostelijke respectievelijk westelijke zijde: van hieruit kon het wateroppervlak in beide richtingen met vuur bestreken worden.

De westelijke flankerende bunker staat via een ondergrondse gang in verbinding met een dubbele observatiepost aan de noordelijke zijde van de kanaaldijk, wat deze bunkers tot een zeldzaam geheel maken. Ook deze observatiepost en de nabijgelegen bunker langs de noordelijke zijde van de kanaaldijk zijn gebaseerd op standaardtypes, die door de Duitse marine meermaals werden opgetrokken langs de *Hollandstellung*. In de observatiepost zijn authentieke ijzeren elementen bewaard die onder meer verwijzen naar de waarnemingsapparatuur die er gehanteerd diende te worden;

Overwegende dat de Duitse flankerende bunkers Leopoldkanaal (Hollandstellung) als monument technische waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

Als betonnen constructies, die specifiek voor militaire doeleinden werden opgetrokken. Deze betonnen constructies met hun bouwtechnische kenmerken van zowel bovengrondse als ondergrondse aard, getuigen van het belang en de evolutie van de betonbouw in de stellingenoorlog, die de Eerste Wereldoorlog geworden was. Nooit eerder werden zo massaal betonnen verdedigingsconstructies opgetrokken als tijdens de Eerste Wereldoorlog. Daar waar er in de eerste oorlogsjaren werd geïmproviseerd en geëxperimenteerd met allerlei typologieën en toegepaste technieken in de betonbouw, evolueerde men geleidelijk naar zo sterk en efficiënt mogelijk uitgedokterde standaardontwerpen, die in sommige gevallen voor meerdere doelen konden gebruikt worden. Tijdens het interbellum en de Tweede Wereldoorlog zou dit leiden tot de massale uitbouw van heuse bunkerstellingen, met bunkers die tot in het kleinste detail waren gestandaardiseerd;

Overwegende dat de Duitse flankerende bunkers Leopoldkanaal (Hollandstellung) als monument culturele waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

Als materiële getuigen van de *Grooten Oorlog*, die Vlaanderen jarenlang in zijn greep had en het leven van ontelbaar veel mensen ingrijpend tekende of volledig verwoestte. De Eerste Wereldoorlog was een internationale gebeurtenis bij uitstek, waarbij het gros van Vlaanderen door een vijandelijke mogendheid werd bezet. De herinnering aan de Eerste Wereldoorlog kent nog steeds een breed maatschappelijk en internationaal draagvlak,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen voorlopig beschermd als monument:

Duitse flankerende bunkers Leopoldkanaal (Hollandstellung), omvattende:

Bunker 1: Flankerende bunker, Vlotweg zonder nummer in Maldegem, bekend ten kadaster, Maldegem, 1ste afdeling, sectie A, deel van het openbaar domein;

Bunker 2: Flankerende bunker Dijkstraat met observatiepost, Dijkstraat zonder nummer in Maldegem (Middelburg) bekend ten kadaster Maldegem, 4de afdeling, sectie B, deel van het openbaar domein;

Bunker 3: manschappenonderkomen, Dijkstraat zonder nummer in Maldegem (Middelburg) bekend ten kadaster Maldegem, 4de afdeling, sectie B, deel van het openbaar domein.

De voorlopig beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de voorlopig beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. §1. Het monument heeft de volgende erfgoedwaarden:

- 1° historische waarde;
- 2° architecturale waarde;
- 3° technische waarde;
- 4° culturele waarde.

§2. De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

Bunker 1 en 2: Flankerende bunkers

Het betreft telkens een betonnen militaire constructie met een rechthoekig grondplan, op de rechthoekige insprong aan noordelijke zijde na, waardoor de twee toegangen uitspringen. De flankerende bunker langs de Vlotweg meet 14,75 x 9,25 m, langs de Dijkstraat 15 x 8 m.

Het beton van de bunkers is gegoten tegen een houten bekisting. Minimum het betonnen dak is gewapend met een ijzeren rooster. De buitenmuren zijn anderhalve meter dik. Op het dak zijn aan de zuidelijke zijde zes openingen te zien. Het dak van de bunker ter hoogte van Dijkstraat 33 is ten dele met gras begroeid.

Aan noordelijke zijde zitten twee toegangen met trappen, die de uiteinden vormen van een geknikte gang van 1 m breed. Bij de bunker ter hoogte van Dijkstraat 33 is de westelijke toegang vervangen door een ondergrondse verbindingsgang naar de nabijgelegen observatiepost.

De gang geeft op zijn beurt vier keer toegang tot de vier binnenruimtes, via vier openingen van 0,65 tot 0,70 m breedte. De vloer van de twee uiterste kamers is bij de oostelijke flankerende mitrailleurspost hoger dan de middelste kamers. De twee uiterste kamers meten 2,10 x 2,25 m, de twee middelste kamers 3,10 x 2,25 m. In de twee uiterste ruimtes zit telkens een vierkante opening (schietopening) in de buitenmuur, die naar buiten toe verbreedt van 0,50 m naar 1 m. Aan de beide zijden van deze opening zitten telkens drie ijzeren stangen doorheen de muur, waarvan er enkele verdwenen zijn. Deze stangen dienden vermoedelijk voor de bevestiging van een pantserplaat.

In de binnenmuren zitten nissen, waaronder kleine nissen voor het plaatsen van verlichting en grote nissen in de gang ter hoogte van de toegang, voor het plaatsen van wapens of munitie. Daarnaast zitten er in de binnenmuren nog ventilatie-openingen in de uiterste ruimtes en uitsparingen voor het aanbrengen van houten latten of bekleding.

De flankerende bunker langs de Vlotweg is ten dele vernield door beschietingen in oktober 1944. Het lijkt er op dat een granaat is ontploft in de bunker, waardoor het plafond van de twee westelijke ruimtes en enkele binnenmuren vernield zijn. Ook de westelijke buitenmuren, schietgat en dak zijn hierdoor beschadigd.

De flankerende bunker langs het kanaal ter hoogte van Dijkstraat 33 is via een ondergrondse gang verbonden met de dubbele observatiepost aan de noordelijke zijde van de dijk. Deze ondergrondse verbindingsgang zit op de plaats waar normaliter de westelijke toegang zou moesten zitten. Een smalle gleuf boven de ondergrondse gang zou een beperkte doorkijk in noordelijke richting (nu Dijkstraat) mogelijk maken. Deze ondergrondse loopgraaf is naar verluidt 15 m lang en zou afleesbaar zijn in het geasfalteerde wegdek omwille van de andere kleur van het beton van de gang.

De observatiepost bestaat uit een betonnen militaire constructie van min of meer 5 x 3 m. Op het dak is grasbegroeiing aangebracht. Deze constructie zou, net zoals andere dubbele observatieposten, uit twee kleine, van elkaar afgescheiden ruimtes bestaan, met telkens een vierkant mangat in het dak. Dit mangat is bereikbaar via klimijzers, die nog aanwezig zijn, net zoals andere ijzeren elementen. Elke ruimte bevat een opening aan noordelijke zijde, aan de buitenzijde geflankeerd door ijzers.

Bunker 3: manschappenonderkomen

Bijna volledig ondergrondse constructie met rechthoekig grondplan, waarvan enkel het dak en het bovenste deel van beide toegangen zichtbaar is. Dergelijk type bunker heeft normaliter een rechthoekig grondplan van min of meer 11,45 x 10,5 m, met aan beide zijkanten een toegangspartij met trappen en geknikte gang en één binnenruimte.

Het is eigen aan bunkers dat er in de ondergrond in en rond de bunker constructieve elementen of militaire infrastructuur zitten die rechtstreeks verband houden met de bunker, zoals vloerplaten, waterafvoersystemen of bekabeling.

Art. 3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° de bescherming beoogt het behoud van de betonnen verdedigingswerken;
- 2° de algemene doelstelling van de bescherming is meer bepaald het behoud en de instandhouding van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarden, waaronder de constellatie aan betonnen constructies met hun oorspronkelijke indeling en afwerking, inclusief de openingen en nissen in dak, muren en vloeren. Bijzondere aandacht moet besteed worden aan het behoud van houten en ijzeren onderdelen, waaronder hang- en sluitwerk en de ijzeren elementen in de observatiepost. Er dient eveneens gestreefd te worden naar het behoud in situ van ondergrondse constructieve elementen en aansluitende militaire infrastructuur, zoals vloerplaten, waterafvoersystemen of bekabeling;
- 3° de erfgoedwaarden van de bunkers en de leesbaarheid ervan zouden desgevallend versterkt kunnen worden door het verwijderen van niet-oorspronkelijke materialen, schroot, bouwafval en rommel op, tegen en in de betonnen post. Niet-oorspronkelijke opschriften kunnen verwijderd worden. Ook de spontane opslag van bomen en struiken zou omzichtig verwijderd kunnen worden. Aarde en grasbegroeiing, tijdens de oorlog aangelegd op het dak van de bunker, of mosbegroeiing op de muren, vallen hier niet onder;
- 4° het droog houden van de bunkers door gepaste maatregelen tegen waterinsijpeling met name het afdekken van eventuele openingen in het dak zonder de luchtcirculatie te wijzigen, bevordert de instandhouding van de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen;
- 5° in voorkomend geval kan er gezocht worden naar maatregelen om grondwater in de bunker permanent te vermijden, in overeenstemming met de specifieke landschappelijke context;
- 6° conserverende maatregelen (roestwerende behandeling) voor de blootliggende ijzeren onderdelen bevorderen de instandhouding van de ijzeren erfgoedelementen op zich en het omliggende beton, dat beschadigd zou kunnen worden door uitzettende corrosie;
- 7° conserverende maatregelen voor houten onderdelen bevorderen de instandhouding van de houten erfgoedelementen;
- 8° de inrichting van de bunkers tot vleermuizenschuilplaats kan overwogen of bestendigd worden;
- 9° omwille van de veiligheid kan het aangewezen zijn om de flankerende bunker langs de Vlotweg volledig af te sluiten.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
 - a) het verwijderen, vervangen of wijzigen van dakbedekking;
 - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
 - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
 - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van buitenschrijnwerken, deuren, ramen, luiken, poorten, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, beslag, hang- en sluitwerk;
 - e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
 - f) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekendgemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m²;
- 5° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
 - a) het plaatsen of wijzigen van bovengrondse en ondergrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
 - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen, met uitzondering van gladde schrikdraad en prikkeldraad ten behoeve van veekering;
 - c) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van wegen en paden;
 - d) het aanleggen of wijzigen van verharding met een minimale gezamenlijke grondoppervlakte van 30 m² of het uitbreiden van bestaande verhardingen met minimaal 30 m², met uitzondering van verhardingen geplaatst binnen een straal van 30 m rond een vergund of een vergund geacht gebouw;
 - e) het plaatsen of wijzigen van straatmeubilair, met uitzondering van niet-aard- en niet-nagelvaste elementen en verkeersborden vermeld in artikel 65 van het Koninklijk Besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer en van het gebruik van de openbare weg;
 - f) het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
 - g) graafwerken in functie van het bouwen, verbouwen of heropbouwen van constructies;
 - h) het aanplanten, vellen, rooien en ontstronken van bomen;
 - i) het plaggen en het afvoeren van de plaggen.

Voor het interieur:

- 1° het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
- 2° het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, trappen, binnenschrijnwerken, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, lambrisering, beslag, hang- en sluitwerk, en van de waardevolle interieurdecoratie;
- 5° het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontleisteren van bepleisterde elementen;
- 6° het beschilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel, 17 JULI 2017

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS